

Микола КРИКУН (Львів)

**ДОКУМЕНТИ ПРО ПЕРШІ РОКИ ПЕРЕБУВАННЯ
ТЕРИТОРІЇ ПОДІЛЬСЬКОГО ВОЄВОДСТВА
У СКЛАДІ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
(За вцілілими матеріалами кременецьких гродських книг)**

Згідно з Бучацьким мирним договором, підписаним 16 жовтня 1672 р., Річ Посполита уступила територію Подільського воєводства Османській імперії. У складі останньої ця територія як провінція Кам'янецький еялет перебувала до 1699 р., коли Річ Посполита повернула її за Карловацьким трактатом, укладеним обома сторонами 16 січня того самого року¹. 22 вересня турки вручили полякам ключі від головного міста краю Кам'янця², що символізувало кінець османського панування в ньому; фактично ж кінець настав за кілька місяців перед цим.

У цьому краї завойовники впроваджували свої порядки: адміністративно поділили його на санджаки, в Кам'янці і кількох інших містах* розмістили військові гарнізони, стали збирати “свої” податки, вдалися до опису еялету (мабуть, його не завершили; дотепер він не виявлений) тощо³.

Варшавський сейм, що проходив у січні – квітні 1673 р., Бучацький договір не ратифікував⁴: Річ Посполита прагнула реваншу. 11 листопада цього року, наступного дня після смерті короля Михайла Вишневецького, польське військо на чолі з гетьманом великим коронним (і маршалком великим коронним) Яном Собеським здобуло перемогу над турками під Хотиним. Ця

¹ Про панування Османської імперії на цій території: *Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim: Ejalet Kamieniecki*. – Warszawa, 1994. Див. також: *Крикун М.* Матеріали про переселення з Поділля в останній чверті XVII століття // *Крикун М.* Подільське воєводство у XV–XVIII століттях: Статті і матеріали. – Львів, 2011. – С. 365–378; *його ж.* Стан заселеності Подільського воєводства наприкінці XVII століття // Там само. – С. 379–398; *Kołodziejczyk D.* The Ottoman Survey Register of Podolia (ca 1681): Deft-i Mufassal-i Eyalet-i Kamanice. – Kyiv; Cambridge, Mass., 2004. – P. 1: Text, Translation, and Commentary; P. 2: Facsimile [=Studies in Ottoman Documents Pertaining to Ukraine and the Black Sea Countries, vol. 3].

² *Kołodziejczyk D.* Podole pod panowaniem tureckim... – S. 131.

* Властиво – містечках. У Подільському воєводстві містом (*civitas*) вважали офіційно тільки Кам'янець, всі інші міські поселення йменували містечками (*oppida*). Турецькими відповідниками були *nefs*, *kal'e* (в однині) і *varos*. У дальшій розповіді містечка умовно зватимемо містами.

³ *Ibidem*. – S. 65–69.

⁴ Обговорення на цьому сеймі питання про Бучацький договір: *Wierzbicki Z. A.* O zgodę Rzeczypospolitej: Zjazd warszawski i sejm pacyfikacyjny 1673 roku. – Lublin, 2005. – S. 239–252.

перемога, як і успішний похід восени 1674 р. під проводом того ж Собеського, але вже як короля Яна III, проти козаків прихильного до Порти гетьмана Петра Дорошенка, неістотно зачепили Кам'янецький еялет, проте відчутно послабили османські позиції в ньому. Туреччина змушена була позбутися тамтешніх гарнізонів, окрім кам'янецького. Приналежність окупованого краю до імперії звелася по суті до володіння нею Кам'янцем та прилеглою до нього територією.

Та, зібравшись із силами, восени 1676 р. Порта спромоглася завдати по Речі Посполитій дуже болючого удару своїм походом. 15 жовтня 1676 р. під м. Журавном (нині це селище міського типу Жидачівського району Львівської області) обидві сторони підписали мирний договір, який назагал повторював договір Бучацький. Остаточний варіант цього документа у квітні 1678 р. в Стамбулі був дарований турецькою стороною голові польського посольства до Порти хелмінському воєводі Янові Гнінському⁵. Правлячі кола Речі Посполитої неохоче погодилися з викладеними у ньому умовами, проте і він не був ратифікований, на цей раз гродненським звичайним сеймом, який відбувся у грудні 1678 – квітні 1679 р.⁶

Імперія була рішуче налаштована на виконання Річчю Посполитою Журавенського (Журавнівського) договору, остання ж ослаблена, переслідуючи й інші зовнішньополітичні цілі, в цілому його дотримувалась до завершення турецької окупації Поділля. Важливим кроком у цьому напрямі було, як того вимагав договір, виведення у вересні 1678 р. польських залог з міст Меджибожа і Бара⁷; їх замінили турецькі залоги. У 1680 р. за наполяганням Порти сталося розмежування еялету з сусідніми володіннями Речі Посполитої – Руським і Волинським воєводствами, а наступного року турки в результаті об'їзду краю склали докладний, як на той час, його опис – дефтер муфассал (повністю зберігся, виданий Даріушем Колодзейчиком⁸), на предмет, головним чином, виявлення його податкових можливостей**.

Отже, роки перебування зазначеної території у складі Османської імперії за інтенсивністю насадження і дії тут нею свого режиму діляться на “дожуравенський” і “післяжуравенський” періоди. Обидва періоди слабо відбиті в доступних джерелах, окрім дефтера муфассала 1681 р.⁹. Цінні відомості трапляються в галицьких і теребовельських гродських і земських книгах. Розповідь про ці відомості – предмет окремого дослідження.

⁵ Про це посольство: *Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego wojewody chełmińskiego do Turcyi w latach 1677–1678 / Wydał i przedmową poprzedził F. Pułaski. – Warszawa, 1907.*

⁶ Обговорення питання про Журавенський договір на цьому сеймі: *Wójcik Z. Rzeczpospolita wobec Turcji i Rosji 1674–1679. – Wrocław, 1976. – S. 171–179.*

⁷ *Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim... – S. 95–96.*

⁸ *Idem. The Ottoman Survey Register... Рец. на це видання: Крикун М. Подільське воєводство... – С. 603–619.*

** Потрібно мати на увазі, що на вимогу турецької сторони до складу еялету увійшла й південна частина Теребовельського повіту Галицької землі Руського воєводства з містом Чортковом.

⁹ Інформацію про інші турецькі джерела подає Д. Колодзейчик: *Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim... – S. 66–132.*

Кам'янецькі гродський і земський та летичівський гродський суди у той час не діяли, тож їхні книги не велися.

Виявлені у трьох із вцілілих кременецьких гродських книг п'ять документів, які нижче наводяться повністю, розширюють вироблене уявлення про те, що у 1674–1676 рр. діяло в еялеті. Не виключено, що подібні документи містили загиблі матеріали інших тих самих книг. Поява в кременецьких книгах подільських за змістом матеріалів не випадкова, оскільки Волинське воєводство межувало з Подільським воєводством та Кам'янецьким еялетом своїм Кременецьким повітом – тут був відчутним інтерес до цієї території.

За видовою ознакою документи становлять усно заявлені перед кременецьким гродським урядом (врядом, urzędem)^{***} і письмово оформлені канцелярією його та гродського суду три протестації, маніфестацію та зізнання возного. Наші заголовки до них у наведеній нижче публікації назагал розкривають їхній зміст. Залишається документи прокоментувати, звернувши при цьому увагу читача на деякі моменти змісту, не розкриті в заголовках.

Згаданий у док. 1 могилівський полковник Гоголь – це козацький полковник, звичайно в тогочасних джерелах званий подільським (рідше – могилівським), Остап Гоголь (гаданий предок письменника Миколи Гоголя), який цей уряд займав від 1654 р.¹⁰. Присутність його в січні 1674 р. у Могилеві над Дністром відомими документами досі не зауважена¹¹. На час цієї згадки про нього він дотримувався орієнтації гетьмана Петра Дорошенка на Туреччину¹². До речі, Порта в 20-х числах лютого 1673 р. видала в Адріанополі берат про дарування цьому гетьману Могилева в доживотне володіння¹³. Напевно, в бераті малася на увазі й територія, адміністративно приналежна до цього міста як козацького осередку, тобто терен Подільського (Могилівського) козацького полку. До турецького панування на території Подільського воєводства полк займав південну частину його Летичівського повіту¹⁴.

^{***} У ролі цього уряду виступили: гродський суддя, що водночас був бурграбієм (відповідальним за стан замку, де, до речі, працювали і уряд, і гродський суд, і їхня канцелярія; док. 1, 4, 5), та регент (керував роботою канцелярії), який водночас заступав (був намісником, namiestnikiem) гродського суддю і бурграбія (док. 2, 3).

¹⁰ Крикун М. З історії української козацької старшини другої половини XVII століття: Полковник Остап Гоголь // Крикун М. Між війною і радою: Козацтво Правобережної України в другій половині XVII – на початку XVIII століття: Статті і матеріали. – К., 2006. – С. 13–65.

¹¹ Там само. – С. 49–50.

¹² Корсунська козацька рада, яка відбулася 21 березня 1669 р., ознаменувала остаточний перехід частини України, яку контролювало Військо Запорозьке на чолі з П. Дорошенком, під протекторат Османської імперії (Крикун М. Корсунська козацька рада 1669 року // Крикун М. Між війною і радою... – С. 249–282. Див. також берат султана Мегмеда IV П. Дорошенку від першого червня 1669 р., яким підтверджено цей протекторат: Серєда О. Османсько-українська дипломатія XVII–XVIII ст. – К.; Стамбул, 2018. – С. 39–44).

¹³ Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim... – S. 68.

¹⁴ Про цей полк: Крикун М. Подільський козацький полк: періоди існування та полковники // Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського та українського народів: Матеріали Другої польсько-української наукової зустрічі (Львів,

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

22 листопада 1674 р. О. Гоголь під Баром присягнув на вірність Речі Посполитій – безпосередньо Янові III. Цей того самого числа призначив його моголівським комендантом, по суті залишивши за ним подільське полковництво¹⁵. Гоголь був вірний цій присязі до своєї смерті у 1679 р. – від квітня 1675 р. вже як наказний козацький гетьман на Правобережній Україні¹⁶.

Той самий док. 1 містить цікаву згадку про те, як Гоголь і моголівці так виправдали своє пограбування купців, прибулих з Хотина (у відповідь на прохання тих повернути забране у них): діяли вони, мовляв, згідно з універсалом П. Дорошенка (нам невідомим) та у відповідь на те, що у моголівців під Зборовом було захоплено 120 волів. Ідеться, гадаємо, про волів, яких переганяли для продажу на захід, нерідко у Сілезію.

Зі змісту док. 1 також дізнаємося, що пограбовані в Могилеві купці 8 лютого, тобто за 18 днів до подання своєї протестації до кременецького гродського уряду, адресували урядові Меджибожа, названого тут, до речі, “пограничним містом”, свою маніфестацію та атестацію (свідчення) меджибзьких мешканців, скріплені підписами і печатками очільників цього міста – лентвіта і намісника. Маніфестація, скоріше всього, розповіла про той самий грабівж купців у Могилеві, а атестація, як можна здогадатися, – про підтримку меджибзцями потерпілих. З опублікованої протестації не видно, що кременецький гродський уряд був ознайомлений з цією атестацією.

До сказаного про зміст док. 1 слід додати, що інформативно дуже цінними є наведені в ньому перелік товарів, закуплених купцями – “протестантами” в Хотині і пограбованих мешканцями Могильова, та вартості цих товарів.

У третій статті Бучацького договору читаємо, що ті зі шляхти завойованого турками краю, хто не бажає залишитися в ньому, повинні протягом двох місяців вибути з родинами та рухомим статком, проте без своїх підданих, в Польське Королівство, а імперія гарантує їм безпеку доступу до кордону останнього¹⁷. І шляхта масово рушила в межі Речі Посполитої. Скільки її

12–13 жовтня 1995 р.) – Львів; Люблін, 1996. – С. 116–144; *його ж.* Перепис Подільського козацького полку 1659 року // *Крикун М.* Між війною і радою... – С. 67–97. Про тогочасний Могилів: *його ж.* Місто Могилів над Дністром у XVII столітті: заснування, власники, населення, топографія // *Крикун М.* Подільське воєводство... – С. 348–364; *Kołodziejczyk D.* The Ottoman Survey Register... – P. 248–251.

¹⁵ *Крикун М.* З історії української козацької старшини... – С. 58–59. Варто вказати на те, що текст цієї присязи (зберігся її чернетковий варіант польською мовою (його опубліковано: Там само. – С. 58), очевидно цією мовою її було складено) – єдиний відомий досі присяжний документ, який засвідчує вірність українського козацького полковника Речі Посполитій.

¹⁶ *Його ж.* Остап Гоголь – гетьман козацтва Правобережної України // *Крикун М.* Між війною і радою... С. 311–333.

¹⁷ За останнім виданням договору: Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th – 18th Century) / Ed. D. Kołodziejczyk. – Leiden; Boston; Köln, 2000. – P. 495, 497–498, 500, 502–503, 510. У річпосполитському примірнику договору, про цей вихід сказано так: “Ex Cameneco et aliis locis Podoliae in spatio duorum mensium a conclusione pactorum liberum erit exire unicuique, qui voluerit, cum uxoribus, liberis utriusque sexus et bonis mobilibus; securitatemque exeuntibus ad confinia Regni Poloniae Portha Otthomanica procurabit; subditi autem manere tenebuntur” (Ibidem. – P. 495).

було і як були серед неї представлені різні її соціальні верстви (бо тікала не лише шляхта землеволодільча), невідомо. Навряд чи зазначений вихід уклався у два місяці. Шляхту-переселенців у Речі Посполитій (і вона себе) йменували біженцями (*uchodźcy*), також вигнанцями (*wygnañci, exules, egzulanci*)¹⁸. Д. Колодзейчик пише, що йому не вдалося натрапити хоч на один випадок добровільного залишення шляхтича під турецькою владою¹⁹. Але це зовсім не означає, що такі випадки не мали місця.

В еміграції подільська шляхта включилась в політичне життя Речі Посполитої, на своїх сеймиках, які до 1676 р. відбувалися в місті Галичі (а згодом у Львові), відстоювала свої, особливо матеріальні, інтереси²⁰.

Частина подільської шляхти скористалася згаданим вище послабленням османського панування і не спішила емігрувати. Серед неї бачимо Яна Александра Круковського, про якого в док. 2 сказано, що його 3 грудня 1674 р. генеральний возний Станіслав Мулярський у супроводі двох шляхтичів-“добрих людей” увів у пожиттєве володіння селом Михалівцями, що входить до складу “Летичівського повіту Подільського воєводства”. Возний, що прикметно, проігнорував існування Кам’янецького еялету. Не виключено, що вказаний акт відбувся за відсутності Круковського. Зазначене тим же возним, що він це зізнання зробив у не належному гроді, означає, що належним був би недіючий летичівський грод. Щодо Михалівців, то в документах XVII ст. їх названо також Михлівцями, Миголівцями, Михайлівцями²¹. Нині це село Мигалівці Барського району Вінницької області. У XVII ст., як і в XVI і XVIII ст., воно належало до королівського (державного) маєткового комплексу – Барського староства, тому цим поселенням, як і староством, можна було володіти тільки пожиттєво.

Слід також мати на увазі, що невдовзі після окупації Поділля подільський підкоморій і скальський староста Гієронім Лянцкоронський, спершу ув’язнений турками, отримав султанський привілей на місто Ягільницю (тепер це село Чортківського району Тернопільської області) за службу Порті, особливо, мабуть, за участь у складенні тодішнього дефтеру муфассалу. Йшлося у привілеї, очевидно, й про прилеглу до Ягільниці маєтково територію. Цей

¹⁸ До цієї шляхти, зокрема, належала Зофія Возняковська, вдова по Пилипу Митку. У 1673 р. зі свого дідиного села Митків (нині належить до Барського району Вінницької області) вона перебралась до міста Сатанова (тепер селище міського типу Городоцького району Хмельницької області) з очевидною метою в скорому часі попрямувати в межі Руського воєводства, та після захоплення цього міста турками спільно з татарами і козаками опинилася в турецькому полоні, звідки невдовзі їй вдалося визволитись. Про це вона розповіла в теребовельській гродській канцелярії в середині липня 1673 р. Отже, таки поповнила ряди вигнанців (Крикун М. Документи комісарського суду Подільського воєводства 1678–1679 років. – Львів, 2015. – С. 9–10).

¹⁹ *Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim...* – S. 65.

²⁰ *Akta sejmiku podolskiego in hostico / Wydał i oprac. J. Stolicki.* – Kraków, 2002; *Stolicki J. Egzulanci podolscy (1672–1699): Znaczenie uchodźców z Podola w życiu politycznym Rzeczypospolitej.* – Kraków, 1994. Див також: Крикун М. Документи комісарського суду...

²¹ Крикун М. Кількість і структура поселень Подільського воєводства в першій половині XVII століття // Крикун М. Подільське воєводство... – С. 308.

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

документ згаданий вище Ян Гнінський на прохання Г. Лянцкоронського привіз до Стамбула, щоб дістати його підтвердження, і домігся цього²².

Док. 2 за змістом перегукується із заявою генерального возного Мацея Каспровича 14 листопада 1679 р. в галицькій гродській канцелярії про введення ним чернігівського каштеляна Габрієля Сільницького, згідно з виданим 7 вересня 1672 р. дарчим королівським привілеєм, у пожиттєве володіння Дзвенигородським староством²³. До турецької окупації староство було частиною Червоногородського повіту Подільського воєводства. Обшир цієї маєтності входить до складу Борщівського району Тернопільської області. Місто Дзвенигород, від якого походить її назва, зараз є селом Дзвенигородкою. Варто звернути увагу в заяві М. Каспровича на те, що введення у володіння він проводить “після відходу турків” (*post deoccupationem [...] Turcarum*). Такий самий вислів міг би застосувати в своєму зізнанні перед кременецьким гродським урядом 11 грудня 1674 р. возний С. Мулярський щодо згаданого вище введення Я. А. Круковського у володіння.

Після Журавенського договору подільська шляхта, яка до нього в еялеті залишалася, практично повністю емігрувала (щоправда, жоден факт цієї еміграції нам невідомий), так що дефтер муфассал 1681 р. її тут не запримітив.

17 жовтня 1673 р. польське військо на чолі з хорунжим великим коронним Миколаєм Гієронімом Сенявським здобуло Меджибіж, а наступного дня тамтешній турецький гарнізон капітулював²⁴. До речі, Меджибіж, як і прилегла до нього маєтково велика волость²⁵, до турецької окупації дідично належали цьому Сенявському. Маючи це на оці і враховуючи зазначене в маніфестації Пйотра Камйонацького (Kamionacki) про події 1676 р. (док. 3), можна припустити, що він, Камйонацький, десь наприкінці 1673 р. або у 1674 р. повернувся з еміграції (якщо в ній перебував) у село Моломолинці, що входило в цю волость і яке він ще з доокупаційного часу тримав у заставі. Нині це село Хмельницького району Хмельницької області.

Бентежить те, що Сенявський фігурує в цьому документі, датованому 10 березня 1679 р., як львівський староста, тоді як він зайняв цей уряд за королівською номінацією, виданою 12 грудня того самого року, а перед ним його займав Ян Цетнер, який незадовго до тієї дати помер²⁶. Залишається гадати, чому так сталося.

²² Крикун М. Документи комісарського суду... – С. 90–91; Woliński J. Materiały do dziejów wojny polsko-tureckiej 1672–1676 // Studia i Materiały do Historii Wojskowości. – Warszawa, 1964. – Т. X. – Cz. 2. – S. 233; Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego... – S. 79, 411, 467. Г. Лянцкоронський до турецької окупації мав у Подільському воєводстві й інші маєтності, зокрема, тримав Скальське староство.

²³ Крикун М. Документи комісарського суду... – С. 19.

²⁴ Kołodziejczyk D. Podole pod panowaniem tureckim... – S. 75.

²⁵ Уявлення про неї дає наш вступ до: Інвентар Меджибізької волості 1717 року / Вид. підгот. М. Крикун. – Львів, 2009. – С. 3–26.

²⁶ Akta grodzkie u ziemskie. – Lwów, 1914. – Т. XXII: Lauda Wiszeńskie. Т. III: 1673–1732 / Wydał A. Prochazka. – S. 116, 118, 192; Urzędnicy województwa ruskiego (ziemie halicka, lwowska, pszemyska, sanocka): Spisy / Oprac. K. Przyboś. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. – S. 153.

Примітним у маніфестації Камйонацького є й те, що вона була виголошена в кременецькому гродському уряді через три (з лишнім?) роки після описаних нею подій. Він начебто натякає, що довго поневірився, доки спромігся звернутися до цієї канцелярії.

Два останні документи – протестації (док. 4 і 5), як і док. 3, датовані 1679 р., причому одним і тим самим числом. У них ідеться про грабіжницькі наїзди польських військових загонів на село Старі Пилявці – відповідно 1675 і 1674 рр.: у такій послідовності ці документи наведені, причому поруч, у гродській книзі, судячи з канцелярських заголовків до них, – недаремно. Протестації були виголошені перед кременецьким урядом тим самим слугою-шляхтичем власника цього села та тими самими трьома підданими з нього. З них видно, що подібні протестації вчинені були раніше, не виключено, що невдовзі після проведення наїздів. Ті ж документи наводять ідентичні присяги тих самих пилявецьких підданих-“протестантів” про те, що так і не інакше було, висловлені за текстом (ротою), отриманим від возного з дозволу уряду.

Старі Пилявці відомі від XVI ст.²⁷. Нині села з такою назвою немає, його територія, мабуть, входить до складу села Пилявка Старосинявського району Хмельницької області.

Наїзд 1674 р. був здійснений ротою ротмістра Пйотра Бельовського, яка того ж року була дислокована в місті Летичеві, до окупації – адміністративному центрі повіту.

У нападі 1675 р. було задіяно чимало військових, у чому переконує адресування протестацією звинувачення у вчиненні його двом воєводам і каштеляну як ротмістрам, “іншим” ротмістрам, поручникам і хорунжим. Кероване цими особами військо становило меджибзький гарнізон (*praesidium*) на чолі з регіментарем^{4*} Міхалом Флоріаном Жевуським, котрий у 1679 р. займав уряд холмського старости, а 1675 р. – уряд львівського земського писаря. Цей регіментар, до речі, заявив у Меджибожі трьом згаданим підданим-протестантам та пилявецькому урядникові, у відповідь на їхню скаргу стосовно вчиненого нападниками (та й, напевно, на їхнє прохання компенсувати втрати пилявчан від нападу), що він змушений займатися реквізиціями у поблизу Меджибожа розташованих маєтностях, бо потрібно годувати військових (*żołnirza*), і що потерпілі одержать компенсацію, про яку йтиметься на засіданні військової комісії.

Варто вказати на те, що Остап Гоголь 18 грудня 1675 р. звернувся з Меджибожа з листом-звернення до сеймика Руського воєводства з проханням допомогти йому, його родині та підлеглим йому козакам коштами з прибутків від Самбірської економії, згідно з даною йому королівською обіцянкою²⁸. Ішлося, напевно, про козаків, які перебували у той час при ньому і, можливо, були частиною залози Меджибожа.

²⁷ Крикун М. Кількість і структура поселень... – С. 283.

^{4*} Регіментар у Речі Посполитій командував великим військовим з'єднанням.

²⁸ Крикун М. Остап Гоголь – гетьман... – С. 329–331.

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

* * *

Документи, наведені у публікації, дозволяють дещо конкретизувати уявлення про ситуацію на території Подільського воєводства в перші роки перебування її у складі Османської імперії – до укладення з Річчю Посполитою Журавенського мирного договору. Вони додають аргументів на користь твердження, що Порта у цей період так і не спромоглася встановити повний контроль над краєм, який становив у ній провінцію Кам'янецький єялет, що зрештою її тодішнє панування у ньому в основному стало формальним і що цим скористалася Польща – особливо шляхом дислокації поза Кам'янцем своїх військових гарнізонів у тамтешніх містах, зокрема, численного в Меджибіжі. На основі цих документів можна констатувати, що в той час не вся подільська шляхта емігрувала у володіння Речі Посполитої і що не виключено – дехто з емігрантів міг повернутися у свої маєтності.

У публікації документів і діакритичні знаки, і пунктуація наведені нами.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

26 лютого 1674 р. Кременець. – Протестація трьох пінських і олицького купців до кременецького уряду про пограбування їх 16 січня 1674 р. в місті Могилеві над Дністром, куди вони при поверненні до міст Пінська і Олики з міста Хотина прибули з придбаним у ньому товаром, тамтешніми мешканцями на чолі зі своїми урядниками та за наказом моголівського козацького полковника Остапа Гоголя; причому їм не було дано змоги взяти тут участь у водохрещському ярмарку, навіть розкласти свій товар для продажу, а награбовано у них товару, перелік якого наведено, на суму 5 244 польських злотих

Protestatia od Żydów pińskich na mieszczan mohilowskich

Roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt czwartego msca february dnia dwudziestego szóstego

Przed wrzędem y aktami ninieyszemi grodzkiemi krzemienieckimi y przede mną, Stanisławem Kamieńskim, sędzią grodzkim y burgrabią krzemienieckim, stawszy personaliter, niewierni Szłoma Jozephowicz, Izrael Moszkowicz, Abram syn Symchy Rachnicza, Żydzi y mieszczanie Je^o K. M. pińscy, swym y imieniem niewiernego Leyby Chaimowicza, Żyda y mieszczanina miasta Ołyki xzcia Je^o m. Radziwiła, hetmana polnego Wielkiego // Xięztwa Litewskie^o (:który¹ z temiż mieszczany na tymże niżej pisanym mieyscu w kompaniey y towarzystwie był:), solenniter się protestowali przeciwko Jm. P. Hoholowi², pułkownikowi mohilewskiemu, jako roskazuiącemu y wczynku niżej mianowanego³ za wiadomością³ tegoż popelnionego, mieszczanom y wszistkiemu miastu Mohilowa, a to w ten sposób y o to, iż wysz mianowani mieszczanie mohilowscy w roku teraznieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiąt czwartym msca january dnia szesnastego, nie pomniąc y nie respectuiąc na prawo pospolite y winy, w niem eo nomine opisane, podczas teraznieyszego interregnum⁴ o wolności, wszelkich jarmarkach y na każdym mieyscu ludziom

¹ *Стосується Лейби Хаїмовича.*

² *Мається на увазі Остап Гоголь.*

³⁻³ *Тобто – за дозволом.*

⁴ *Ідеться про міжкоролів'я – час після смерті Михайла Вишневецького (10 листопада 1673 р.) до обрання Яна Собеського на престіл (19 травня 1674 р.).*

handlującym y przechodzącym, gdy wysz mianowani protestuiący z swemi kupieckimi towarami y substancją vbożą, nic na siebie ni od kogo nie spodziewaiąc się, na jarmarku w roku tymże terazniejszym wysz mianowanym do miasta Mohilowa na święto ruskie, to iest na Wodohreszcze, przyiechali, tamże ieszcze nic z wozów swoich nie wyłożywszy y mieysca sobie nie nalazszy, a wysz mianowani mieszczenie starszyna, jakoto łantwoyt, burmistrz y inni tego miasta, postrzegszy y upatrzyszy v protestuiących niżej mianowaną substancją ich, zaraz bez wszelkiego respectu kazawszy zebrac się wszystkim do kupy, na protestuiących y towary onych, w Chociniu nakupowanych, jakoto skrzynek dwie, w których było gotowizny lewów twardych sto siedmdziesiąt ośm a ⁵szelągami złotych⁵ trzysta pięćdziesiąt, haniszu kamieni sześćdziesiąt, kamień każdy valoris złotych trzynastie, in summa wszystkie^o złotych siedmset ośmdziesiąt, tutiuu kamieni pięćdziesiąt, rachuiąc kamień po złotych dziesięć, in summa facit złotych trzysta, skur owczych różnych sto pięćdziesiąt, każdą skórę rachuiąc po złotych pułtora, facit złotych dwieście dwadzieścia pięć, musuľbaru sztukek dziesięć, po złotych każda sztuczka czternaście, facit in summa złotych sto czterdzieści, zapoľoczy sztukek dwieście siedmdziesiąt, rachuiąc sztukę każdą po złotych dwa ⁶groszy piętnastu⁶, // in summa vczyni złotych trzysta sześćdziesiąt, bawelniey kamieni pięć, skupowaną po złotych trzydziestu sześciu, in summa złotych sto ośmdziesiąt, miedzi różney, tak sztuk całych, iako y łamanych, funtów dwieście ośmdziesiąt, rachuiąc funt po groszy czterdzieści, in suma złotych trzysta siedmdziesiąt trzy y groszy dziesięć, kociół piwny miedziany, za złotych ośmdziesiąt kupiony, miednica mosiądzowa wielka turecka, za którą dali zło. dwanaście, janczarek dwie, iedna sadzona saytrem a druga kością, kosztuiące złotych trzydzieści, pistoletów par dwie k[...]ozowych, z kapturkami srebrnymi zastawione, w summie złotych pięćdziesiąt; u protestuiących od Je^o m. P. Władysława Jelca, obywatela tegoż powiatu Pińskiego, obuchów dwa tureckich, w srebro oprawnych, valoris zło. czterdzieści, pas iedwabny czerwony valoris złotych piętnaście, paski od szabli oprawne, kupione za złotych pięć, opuńczy czarnych tureckich trzy, valoris złotych sześćdziesiąt, opuńczy białych dwie, za które dali złotych dwadzieścia cztery, lisów pięć, kupionych po zł. ośm, in summa złotych czterdzieści, szarowarów karmazynowych tureckich par dwoie, kosztuiących zło. czterdzieści, szabla turecka, we srebro wszystka oprawna, kosztuiąca złotych ośmdziesiąt, kontusz goździkowy sukna francuzkie^o z potrzebami y sznurkami srebrnymi nowy, valoris zło. siedmdziesiąt, czapka turecka karmazynowa sobolowa, kosztuiąca złotych sześćdziesiąt, suknia wiśniowa turecka, podszyta lisiemi grzbietami, kosztuiąca zło. ośmdziesiąt, opończa niemiecka hoľubowa, kosztuiąca zło. pięćdziesiąt, libery dwie [...]udyszowych, kosztuiące złotych trzydzieści, ładownic dwie, haftowanych srebrem, kosztuiących złotych piętnaście, żelaza różnego, iakoto pęta, kosy y podków tureckich par trzysta, kosztuiące zło. sto pięćdziesiąt, muszkietów prostych trzy, kosztuią zło. piętnaście, // kostrul pięć, prześcieradeł trzy, obrusów cztery, valoris te białe chusty zło. trzydzieści, lichtarz mosiądzowy z trzema rurami, kosztuiący zło. dziesięć, koniey trzy, ieden kary, drugi cisawy łysy, trzeci gniady, z wozami, chomaćkami, skurami, rachuiąc za te konie y wozy ze wszystkim porządkiem, do wozów należących⁷, złotych dwieście, klacz siwą na ochowitą (!), ieszcze niezazywaną do roboty, młodą, kupioną za zło. dwieście, wołów par dwie z wozami zwaryckimi (!), za które dano złotych sto, tureckich tľumków skurzanych trzy, podszytych włosierkami czarnymi, za które dano zło. trzydzieści, futra barannie białych ośm wołoskich białych, za które dano zło. czterdzieści.

⁵⁻⁵ Злотий дорівнював 90 шелягам.

⁶⁻⁶ Злотий мав 30 грошів.

⁷ należącym.

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

Czego wszystkiego protestujące rachuią sobie plus minus summy wszystkiey, złączywszy w kupę, tak gotowizną, iako y towary różne, w tey protestatyei mianowane, na zło. polskich pięć tycięcy dwieście czterdzieści y cztery.

Gdzie wszystkie mianowane rzeczy pozabierali y protestujące do Jm. P. Hohola, pułkownika mohilowskiego, przysli y tam tak v onego, iako y wszystkich mieszczan mohilowskich, swoich tak wielkich krzywd, skód i zabranych niewinnych towarów y substantiey swoiey prosili o oddanie y powrócenie, nie tylko tych wysz mianowanych koni, wozów y innych towarów oddać nie chcieli, ale ieszcze protestujących iako iakich zloczynców y hultaiów kazawszy ich bić, do więzienia priuatnego pobrać rozkazali, pokazując przed wszystkimi vniuersał Pana Doroszenka, hetmana zaporozkiego, y tym się szczycać, że my, wszystkie miasto Mohilow, zabieramy was za to, że nam, wszystkim mieszczca(no)m mohilowskim, zabrano pod Zbarażem wołów sto dwadzieścia, a tak y was, Żydów, za to my zabieramy. Gdzie protestujące vnoszą tuż cale zdrowie swoie, tylko w iednych żupanach ledwie vnieść mogli. O czym manifestatia wespół z attestatią, od tychże mieszczan międzyboskich tegoż roku y miesiąca y dnia, wyżey pisanych, daną, w roku tysiāc sześćset siedmdziesiąt czwartym dnia ósmego februarý w mieście Międzybożu // pogranicznym przed wrzędem mieyskim vczynione, z pieczęćmi y z podpisami rąk tak lentwoytowskiey y namiestnikowskiey szerzey świadczą.

Przez który takowy swój nieprzystoyny postępek⁸ winy, w prawie pospolitym opisane, popadli y one na osoby swoie zawzięli y przyciągneli. O co protestujące przeciwko wszystkiemu miastu Mohilowu iterum atque iterum protestuią się, chcąc z onemi prawem czynić, zostawując tak sobie, iako y Leybie Chaimowiczowi, Żydowi, mieszczaninowi ołyckiemu, salue, inquantumby tego potrzeba iaka bywała, y prosili, aby ta onych teraznieysza protestatia do xiąg grodzkich krzemienieckich przyięta y zapisana była. Co na affectatią swoią y otrzymali.

ЦДДАК України. – Ф. 21: Кременецький гродський суд. – Спр. 209. – С. 84–86 (друга половина), 92–93 (перша половина). Оригінал.

№ 2

11 грудня 1674 р. Кременець. – Зізнання возного енерала Станіслава Мулярського перед кременецьким гродським урядом про введення ним 3 грудня 1674 р. Яна Александра Круковського у пожиттєве володіння селом Михалівцями “Летичівського повіту Подільського воєводства” – згідно з записом останньому цієї маєтності, заявленим у луцькому гроді 1 квітня 1664 р. його дружиною, уже покійною, Анною Хойнацькою, яка до того володіла нею пожиттєво після смерті її першого чоловіка Станіслава Островицького

Intromissia w wieś Michałowce, Jm. Panu Krukowskiemu służąca

Roku tysiāc sześćset siedmdziesiąt czwartego msca decembra dnia jedennastego

Przed wrzędem y actami ninieyszemi grodzkimi krzemienieckimi y przede mną, Stephanem Wodarackim, namiestnikiem sędztwa, burgrabstwa y regentem cancellariey grodzkiey krzemienieckiey, stanąwszy oczewiście, wożny ienerał szlachetny Stanisław Mularski dla zapisania do xiąg ninieyszeych grodzkich krzemienieckich zeznał temi słowy, iz on roku teraznieyszego tysiāc sześćset siedmdziesiąt czwartego msca decembra dnia trzeciego, mając przy sobie stronę szlachtę ludzi dobrych P.P. Samoela Rokitnickiego y Jasnoborskiego, za żądaniem y requisitią vrodzonego Jm. P. Jana Krukowskiego był we

⁸ Далі має бути “w”.

wsi Michałowcach, w województwie Podolskim a powiecie Latyczowskim leżącey, y tam z powinności swey wrzędowey teżto dobra Michałowce z dworem, poddanemi ciągłemi y nieciągłemi, ogrodnikami, podsusiedkami, gruntami, polami, sianożęciami, stawami, młynami, karczmanni a zgoła ze wszystkimi tych dóbr pożytkami, przynależnościami vigore zapisu, w grodzie łuckim roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt czwartego msca aprila pierwszego dnia na dożywocie mianowanemu Jm. P. Janowi Alexandrowi Krukowskiemu od zeszeley niegdy Jey m. P. Anny Choynackiego, pierwszego małżeństwa Stanisławowey Ostrowickiey, komornikowey granicznej podolskiey, wtórego Alexandrowey Krukowskiey, zeznanego, post fata teyże Jey m. Paniey Krukowskiey do mocy, władzy, dzierżenia y spokojnego dożywotnego wżywania podał y intromittował. Którey intromissiey nikt z strony nie bronił y sprzeciwieństwa żadnego nie słyszał. Y tak w spokojney dożywotney possessiey tegoż Jm. P. Alexandra Krukowskiego przerweczonych Michałowiec y Jm. przynależności zostawiwszy, ztamtąd precz odiechał y o tym tę swoię relatią w grodzie tuteyszym, ponieważ dla inszych zabaw swoich juridycznych w grodzie należącym zeznać nie mógł, czyni y zeznawa, prosząc, aby była przyięta y do xiąg zapisana. Co y otrzymał.

ЦДІАК України. – Ф. 21. – Спр. 209. – С. 935–936. Оригінал.

№ 3

10 березня 1679 р. Кременець. – Маніфестація Петра Каміонацького, шляхтича Подільського воєводства, товариша панцирної роти володимирського старости Стефана Загоровського, перед кременецьким гродським урядом про те, що в припадковій пожежі в місті Меджибожі 1676 р., яка знищила це місто дощенту, згорів і його двір, куди він незадовго до того перебрався, тікаючи від небезпеки, з села Моломолінців, маєтності дідичної львівського старости Миколая Гієроніма Сенявського, заставної – його, маніфестанта, а з двором – його документи, зокрема ті, що стосувалися застави ним цього села

Manifestatia Je^o mości Pana Piotra Kamionackiego strony pogorzenia spraw
w mieście Międzybożu we dworze Je^o mości

Roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątego miesiąca marta dziesiątego dnia

Przed wrzędem y actami niniejszymi grodzkimi krzemienieckimi y przede mną, Stephanem Wodarackim, namiesnikiem burgrabstwa y regentem cancellariey grodzkiey krzemienieckiey, comparens personaliter, vrodzony Jegomość Pan Piotr Kamionacki, obywatel województwa Podolskiego a natenczas towarzysz rotы pancerney wielmożnego Je^o mości Pana Zahorowskiego, starosty włodziimirskiego, iako prędko po tych incursiach nieprzyacielskich po różnych mieyscach przed tym nieprzyacielem vchodząc¹, acta praesentia adire potuit, tak zaraz świadczył się y manifestatią swoię zanosil y zaniósł w ten sposób y o to, iż gdy w roku przeszłym tysiąc sześćset siedmdziesiąt // szóstym manifestans, przed tymże nieprzyacielem vnosząc zdrowie swoie, ze wsi Mołomoliniec, maiećności dziedzicznej wielmożnego Je^o m. Pana Heronima Sieniawskiego, starosty lwowskiego, a w possessiey manifestantis będącego, ze wszystką substantią swoię do miasta Międzyboża wszedł był, tamże przez ogień przypadkowy, gdy te miasto Międzyboż funditus wygorzało będzie² y dwór manifestuiącego, w tymże mieście Międzybożu będący, ze wszystką substantią zgorzał, w którym naonczas y sprawy różne, y dispositie do-

¹ Дали перед “acta” пропуцено “ad”.

² Зайве слово.

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

mowe manifestantis, iako też prawo zastawne³ summie dwanaście tysięcy złotych polskich natenczas⁴ Mołomolińce służące, pogorzeli, postrzegając tedy manifestującą całości swojej, aby in posterum Je^o mości nie szkodziło, takową żalosną manifestacją zaniósłszy a salue do wczynienia inszey, inquantumby w czym potrzeba wkażywała, sobie zostawiwszy natenczas, prosił, aby ta terażnieysza wkrótce zaniesioną do xiąg przyięta y zapisana była. Co y otrzymał. Piotr Kamionacki.

ЦДІАК України. – Ф. 21. – Спр. 214. – С. 447–448. Оригінал.

№ 4

9 серпня 1679 р. Кременець. – Протестація Северина Юзефа Карницького, слуги Теодора Тишкевича, чернігівського воєводича, нехворовського старости і королівського ротмістра, від імені останнього, та трьох підданих того ж Т. Тишкевича з села Старих Пилявців, виголошена перед кременецьким гродським урядом, про те, що Флоріан Міхал Жевуський, теперішній холмський староста і королівський регіментар, у 1675 р., перебуваючи зі своїм військовим загоном у складі гарнізону міста Меджибожа, спільно з розташованими там само загонами київського і підляшського воєвод та сяницького каштеляна як ротмістрів, інших ротмістрів, поручників і хорунжих, у різні дні вересня і жовтня здійснили наїзди на панські та селянські хліба вказаного села, намолотили в полі на тимчасових токах 900 осьмачок жита, пшениці і ячменю вартістю у 8600 польських золотих та вивезли намолочене до Меджибожа на утримання тамтешнього гарнізону і на продаж з метою мати готівку

Присяга зазначених підданих зі Старих Пилявців перед тим самим урядом про те, що сказано в протестації було насправді

Protestatia imieniem Je^o m̄. Pana Tyszkiewicza, woiewodzica czernihowskiego, przeciwko Je^o m̄. Panu Rzewuskiemu, staroście chełmskiemu, y innym //

Roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt siódmego msca augusti dnia dziewiętego

Przed wrzędem y actami ninieyszemi grodzkimi krzemienieckimi y przede mną, Stanisławem Kamieńskim, sędzią grodzkim y burgrabią krzemienieckim, stanąwszy personaliter, vrodzony Pan Seweryn Józef Karnicki, sługa wielmożnego Je^o m̄. Pana Theodora Tyszkiewicza, woiewodzica czernihowskiego, starosty niechorowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M., y robotni Ihnat Szebedenko, Borys Misczenko y Iwan Muchowiecki, poddany¹ tegoż wielmożnego Je^o m̄. Pana Theodora Tyszkiewicza, woiewodzica czernihowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M., z maiętnosci Je^o m̄. wsi Starych Pilawiec, iak prędko po tak srogim znieszczeniu y zdesolowaniu swoim, tak od nieprzyiaciela Krzyża Świętego, iako też y od woysk coronnych, do act tuteyszych grodzkich krzemienieckich puyść mogli, tak zaraz imieniem tegoż Je^o m̄. Pana swego y swoim świadczyli y żałośnie uskarżali się naprzeciwko wielmożnemu Je^o m̄. Panu Rzewuskiemu, staroście terażnieyszemu chełmskiemu, regimentarzowi woysk Je^o Kr. M.², w mieście Miedzybożu w roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt piątym na praesidium zostaiącym³, także jaśniewielmożnym Je^o m̄. Panu

³ Далі має бути “w”.

⁴ Після цього напрошуються “wsi”.

¹ poddani.

² Ідеться про Міхала Флоріана Жевуського, який холмським старостою був від 1676 р.

³ zostaięcemu.

województwie kiiowskiemu⁴, Je^o m̄. Panu województwie podlaskiemu⁵, Je^o m̄. Panu kasztelanowi sanockiemu⁶, rotmistrzom Je^o Kr. M., y innym rotmistrzom, porucznikom, chorążym y zgoła wszystkiemu woysku, tamże w Międzybożu zostaięcemu, w ten sposób y o to, iż Je^o m̄. Pan starosta chełmski, regimentarz, y wszystkie woysko, nie maiąc do dóbr Je^o m̄. Pana wojewodzica czernihowskiego żadnego prawa y praetextu ani też żadney assignathey, nic nie respectuiąc na prawo pospolite, artykuły woyskowe y winy, w nich de disciplina militari opisane, miasto ochrony od nieprzyiaciela sami, czeladź swoię w roku pomienionym tysiąc sześćset siedmdziesiąt piątym różnych miesiacy // y dniy, iakoto w mscu wrześniu y październiku niemałymi kupami na pomienioną wieś Pilawce nasyłaiąc, różne zboża iuz w kopach będące, tak pańskie, iako y chłopskie, żyta, pszenicy, jęczmiony (:nie includuiąc w to insze jarego zboża owsa, hreczki, prosa y grochu:), w polach sobie na łanach y na niwach toki porobiwszy, wymłacali, a do miasta Międzyboża wożąc, częścią na swóy vict, częścią też przedaiąc, na własną swoią potrzebę obracali, iakoż pszenicy, tak pańskiey, iako y chłopskiey, ośmak dwieście, naonczas ośmaka płacona była po złotych piętnaście, czyni summy złotych trzy tysiące, żyta ośmak trzysta, naonczas ośmaka była po złotych dwanaście, czyni summy złotych trzy tysiące sześćset, jęczmienia ośmak czterysta, ośmaka po złotych pięci, czyni summy złotych dwa tysiące, wszystkiey summy, porachowawszy, czyni ośm tysięcy sześćset złotych polskich. Y gdy w takowych nieznośnych krzywdach swoich pomienieni poddani pilawieccy z urzędnikiem swoim, naonczas w Pilawcach będącym, do Je^o m̄. Pana Rzewuskiego, regimentarza wszystkich woysk, w Międzybożu stoiących, iezdzieli y aby więcey tych szkód y violenty czynić nie kazał, upraszali, żadnego v folgowaniu ani powściągliwości nie odnieśli, tylko te słowa od Je^o m̄. słyszeli, że nima szkąd inąd żołnierz pożywienia mieć, tylko na tych maiętności poblizszych, ale to wszystko na commissiey nagrodzono będzie. O to tedy wszystko protestuiące imieniem Je^o m̄. Pana swego y swoim protestowawszy się a salue do uczynienia inszey albo poprawy tey terażnieyszey protestathey, inquantumby tego potrzeba vkazywała, sobie zostawiwszy, na verificatią tych szkód y krzywd swoich prosili mnie, urzędu, o wydanie sobie rotы iuramentu. Iakoż ia, urząd, stosuiąc się w tym ad legem publicam, rotę iuramentu przez woźnego szlachetnego Stanisława Szachnewicza // wydać kazałem, który⁷ za wydaniem sobie oney tuż na urządzie, przy xięgach klęknąwszy, przysięgę wykonali w te słowa: My, Ignat Szebedenko, Borys Mysczenko y Iwan Muchowiecki, poddani ze wsi Starych Pilawiec, przysięgami Panu Bogu wszechmogącemu, w Trócy Świętey iedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, mianowicie wymłócenia zbóż, tak pańskich, iako też naszych y sąsiadów naszych, w protestathey mianowanych, nic nie przyczyniaiąc, przez praesidium woyska Je^o Kr. M., pod regimentem wielmożnego Je^o m̄. Pana Rzewuskiego, starosty chełmskie^o, y czeladź same^o Je^o w mieście Międzybożu stoiącego, są poczynione, na czym iako sprawiedliwie przysięgamy. Tak nam Panie Boże dopomóż.

Po którym wykonaniu tego iuramentu ciż protestantes prosili mnie, urzędu, aby ta ich protestatia wespół z iuramentem do xiąg przyięte y zapisane były. Co y otrzymali. Imieniem robotnych ludzi, wyżey mianowanych, podpisuię się, tak też y swoim Sewerin Joseph Karnicki, mр.

ЦДІАК України. – Ф. 21. – Спр. 211. – С. 339–342. Оригінал.

⁴ *Анджеї Потоцький.*

⁵ *Вацлав Лециньський.*

⁶ *Рафал Казімеж Маковецький.*

⁷ *którzy.*

Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства...

№ 5

9 серпня 1679 р. Кременець. – Протестація Северина Юзефа Карницького, слуги Теодора Тишкевича, чернігівського воєводича, нехворовського старости і королівського ротмістра, від імені останнього та трьох підданих того ж Т. Тишкевича з села Старих Пилявців, виголошена перед кременецьким гродським урядом, про те, що ротмістр королівської хоругви Пйотр Бельовський у 1674 р. здійснив з міста Летичева, де з нею перебував у складі гарнізону за розпорядженням королівського регіментаря Флоріана Міхала Жевуського, теперішнього холмського старости, наїзд на вказане село, в ході якого захопив у ньому як начебто оплату замість її, хоругви, постою (стації) 20 волів і 14 коней загальною вартістю 1920 польських злотих і відігнав їх до Летичева, до того ж відмовився видати їх громаді цього села у відповідь на її готовність сплатити за стацію 500 злотих

Присяга зазначених підданих зі Старих Пилявців перед тим самим урядом, про те, що сказане в протестації було насправді

Protestatia tegoż na Je^o m̄. Pana Bielowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M.

Roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt siódmego msca augusti dnia dziewiątego

Przed wrzędem y actami ninieyszemi grodzkiemi krzemienieckimi y przede mną, Stanisławem Kamieńskim, sądzą grodzkim y burgrabią krzemienieckim, stanąwszy personaliter vrodzony Pan Seweryn Józef Karnicki, sługa wielmożnego Je^o m̄. Pana Theodora Tyszkiewicza, woiewodzica czernihowskiego, starosty niechorowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M., y robotni Ihnat Szebedenko y Borys Misczenko, y Iwan Muchowiecki, poddani tegoż wielmożnego Je^o m̄. Pana Theodora Tyszkiewicza, woiewodzica czernihowskiego, starosty niechorowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M., z maiętności Je^o m̄. Starych Pilawiec, iako prędko po tak srogim zniesczeniu y zdezolowaniu tak od nieprzyiaciela Krzyża Świętego, iako też y od woysk coronnych, do act tuteyszych grodzkich krzemienieckich przyść mogli, tak zaraz imieniem tegoż Je^o m̄. Pana swego y swoim świadczyli y protestowali się naprzeciwko vrodzonemu Je^o m̄. Panu Piotrowi Bielowskiemu, rotmistrza¹ Je^o Kr. M., także Płotnickiemu, porucznikowi, y wszystkiey companiey chorągwie Je^o m̄. Pana Bielowskiego o to, iż Je^o m̄. Pan Bielowski, rotmistrz Je^o Kr. M., za ordinansem Jch m̄m. PP. regimentarzów swoich w roku przeszłym tysiąc sześćset siedmdziesiąt czwartym stanąwszy na praesidium w mieście Latyczowie y, tam stojąc, nie mając do dóbr Pana protestantis żadnego praetextu ani assignatiey, nie respectuiąc też nic na prawo pospolite, artykuły woyskowe y winy, w nich opisane, śmieli y ważyli się w tymże roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt czwartym towarzystwo z różną czeladzią na pomienione dobra wieś Pilawce nasławszy w sposób iakieyś niesłuszney y nienależney statiey, wołów dwadzieścia, każdy valoris po złotych czterdzieści, a koni czternaścioro, każdego, na głowę rachuiąc, po złotych ośmdziesiąt, zabrać, iakoż te towarzystwo z czeladzią od wszystkiey chorągwie zesłano, do wsi Pilawiec przyiechawszy, violento modo zabrawszy, do miasta Latyczowa zaprowadzili, y gdy protestuiące, widząc tak znaczną krzywdę swoię, do Je^o m̄. Pana rotmistrza y wszystkiey companiey udali się y tam radzi nieradzi, chcąc to bydło y konie swoje eliberować, na pięciset złotych polskich względem statiey postanowili byli i potym gdy te pieniądze wszystkie złożyli y, do chorągwie przyiechawszy, o wydanie tego bydła y koniey requirowali, obżałowani tego bydła y koni upornie wydać nie chcieli y nie wydali. O co się iteratis protestowawszy, na verificatią tego prosili mnie, wrzędu, o wydanie sobie rotы iuramentu. Jakoż ia, wrząd, przychilaiąc się w tym

¹ rotmistrzowi.

do prawa pospolitego y affectatiew onych, woźnemu szlachetnemu Stanisławowi Szachnowiczowi rotę iuramentu wydać kazałem. Jakoż pomienieni manifestantes za wydaniem sobie onego już na wrzędzie przed actami przysięgę w te wykonali słowa: My, Ignat Szbedenko, Borys Mysczenko y Iwan Muchowiecki, poddani ze wsi Starych Piławiec, przysiegami Panu Bogu wszechmogącemu, w Tróycy Świątey iedynemu na tym, iż to bydło y konie, przez chorągiew Je^o m̄. Pana Piotra Bielowskiego, rotmistrza Je^o Kr. M., w mieście Latyczowie stojącą, sposobem, wysz w protestatiew mianowanym, są zabrane y że na tak wiele szkody, iakieśmy w protestatiew położyli, nic nie przyczyniając, ponieśliśmy, na czym iako sprawiedliwie przysięgamy. Tak nam Panie Boże dopomóż.

Po którym wykonaniu tego iuramentu ciż protestantes prosili mnie, wrzędu, aby ta manifestatia pospołu z iuramentem do xiąg przyięte y zapisane były. Co y otrzymali. Imieniem swoim y robotnych ludzi, wyżej mianowanych, podpisuię się. Sewerin Joseph Karnicki, mр.

ЦДІАК України. – Ф. 21. – Спр. 211. – С. 342–344. Оригінал.

Микола Крикун (*Львів*). **Документи про перші роки перебування території Подільського воєводства у складі Османської імперії: (За вціленими матеріалами кременецьких городських книг)**

Перші роки османського панування на території Подільського воєводства охоплюють період між жовтнем 1672 р. і жовтнем 1676 р. – між Бучацьким і Журавенським мирними договорами. Наведені в даній публікації документи додають аргументів на користь твердження, що Порта у цей час так і не спромоглася встановити повний контроль над краєм, який становив у ній провінцію Кам'янецький еялет. Тодішнє панування Османської імперії на цих землях в основному стало формальним і цим скористалась Річ Посполита, особливо шляхом дислокації поза Кам'янцем своїх військових гарнізонів у тамтешніх містах, зокрема численного в Меджибожі. Документи дозволяють також констатувати, що в ці роки не вся подільська шляхта емігрувала у володіння Речі Посполитої і що не виключено – дехто з емігрантів міг повернутись у свої маєтності.

Ключові слова: Річ Посполита, Османська імперія, Подільське воєводство, турецьке панування, подільська шляхта.

Mykola Krykun (Lviv). **Documents on the First Years of the Palatinate of Podilia as a Part of the Ottoman Empire: (According to the Surviving Materials of Kremenets City Books)**

The first years of the Ottoman rule in the Podilian palatinate cover the period between October, 1672, and October, 1676, i. e., between the Buchach and Zhuravno peace treaties. The documents in this paper offer arguments to assert that the Porte at that time failed to establish entire control over the region which constituted the province of the Podilia eyalet. The rule of the Ottoman Empire in these lands at the time became mostly formal and the Polish-Lithuanian Commonwealth took advantage of it, especially, by deploying its military garrisons in the cities outside of Kamianets-Podilsky, including a numerous garrison in Medzhybizh. The documents also assert that during these years not entire Podilian gentry emigrated to the possession of the Polish-Lithuanian Commonwealth. These sources indicate, as well, there was the possibility that some of the emigrants could return to their estates.

Keywords: Polish-Lithuanian Commonwealth, Ottoman Empire, palatinate of Podilia, Turkish rule, Podilian gentry.